Jættestuefundet paa Dræby Mark Marts 1927.

Af *Chr. M. K. Petersen.*

At den danske Jord kan gemme betydelige Overraskelser i sit Skød, ved man af Erfaring her paa Fyn. De fleste har hørt om den indbringende Foraarspløjning ved *Broholm* i Gudme Sogn i April 1833, da en Plovkarl og hans Dreng fandt 3 store Halsringe og et halvt Hundrede andre Sager, alt af Guld, til en samlet Metalværdi af 7 Tusind Kr.

Fra de allersidste Aar huskes, at en Gaardmand ved *Søsted* i Aasum Herred af sin Mark fremdrog 4 Guldbarrer, der indeholdt for 3700 Kr. af det ædle Metal. Det staar ogsaa i frisk Erindring, at en Opkøber fra Odense, da han i Marts 1926 besøgte *Ny Stenderup* nede ved Faaborg, i en Kasse med alskens Skrammel fik Kig paa et Par Guldringe, der vejede 960 Gram, og som en Husmand havde fundet ved at grave ved sin Husgavl.

Men mærkeligere end, at enkelte mindre Stykker pludselig finder Vej frem til Markens Overflade, er det, naar der en Dag viser sig at være betydelige Rester af en anselig Stengrav fra Oldtiden paa et Sted, hvor ikke saa meget som en lille Høj antyder dens Tilværelse. Det hændte imidlertid i Begyndelsen af Marts Maaned 1927 paa *Dræby Mark* lidt Nord for Østergaard Mølle og Vest for den Bivej, der fra Munkebo fører ned til Trellerup Trinbræt ved Odense—Kerteminde Banen.

Mellem Boelsmand *Chr. Hansens* Mark (Dræby Matr. Nr. 12 b) og Gaardmand *Hans Marius Edvardsens* nordligere liggende Jord (Dræby Matr. Nr. 38 b) løber der ud for det Sted, hvor Bivejen er nærmest ved den vestlige Vig af Kertinge Nor, omtrent i Retningen Sydøst-Nordvest et Dige. I dette havde man altid kun-

net se det øverste af et Par store Sten, der dannede en Vinkel med hinanden, og for nogle faa Aar siden havde man gravet imellem dem og fundet Hovedskallen af et Menneske. Dengang følte man dog ikke Trang til at undersøge Stedet nærmere; derfor havde man puttet Hovedskallen ned i Jorden igen.

Men i Februar 1927 fik man Mod paa at sætte en Undersøgelse i Gang, og Chr. Hansen kom da ud til Fyns Stiftsmuseum og bad dette tage sig af Sagen. I Forstaaelse med Nationalmuseet førte Stiftsmuseet derefter Tilsyn med en *Udgravning* af Stenene. Der blev dog ikke saa lidt mere end de to Sten at afdække. Da man først var kommen i Gang med at grave, viste der sig den ene store Sten ved Siden af den anden, ialt 12, af hvilke de 7 var godt halvanden Meter og Resten omkring ved en Meter høje. Stenenes Bredde vekslede fra $^3/_4$ til $^5/_4$ Meter. De 11 stod paa Højkant; kun een, den, der var længst mod Sydøst, var væltet. Det, man var stødt paa, var en firkantet Jættestue i den sædvanlige Retning Nordøst—Sydvest, altsaa vinkelret paa Diget; men desværre var den i ret ødelagt Tilstand.

De fleste historisk-interesserede Mænd i Odense Amt har sikkert været inde i »Kong Mores Høj« ude ved Martofte paa Hindsholm og har der faaet klare Forestillinger om de danske Jættestuer, de mægtige Stengrave, som opførtes for c. 4000 Aar siden i den Tid, vi kalder den yngre Stenalder. Det vil derfor rimeligvis være overflødigt her at fortælle om Jættestuerne i al Almindelighed og om, hvorledes en velbevaret Jættestue skal se ud.

Hvad fandtes der nu af saadan en *Jættestue paa Dræby Mark?* Nogen *Høj* var der — som nævnt — ikke at se, og man kunde derfor fristes til at tro, at Jættestuen fra første Færd havde været anbragt under Markens Overflade. Det er dog tvivlsomt, om det virkelig har været Tilfældet. *C. A. Nordman,* den Arkæolog, som sidst har gjort Jættestuerne til Genstand for en indgaaende videnskabelig Behandling (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1917 S. 221—332), siger, at man aldrig har iagttaget sikre Eksempler paa, at hele Jættestuen har været bygget i en Fordybning i Jorden. Muligvis kan Mangel af en synlig Jordhøj her i Dræby snarere skyldes Jættestuens Beliggenhed. Den ligger paa en Mark, der skraaner fra NNV. mod SSØ., og det er vel ikke udelukket, at Jorden fra det øverste af Marken i Løbet af de 4 Aartusinder, der er henrunden siden Jættestuens Opførelse, kan

være skredet ned ad Skraaningen og derved have udjævnet Højdeforskellen mellem Jættestuens lave Jordhøj og den omgivende Mark.

Foruden Højen savnedes nu *Dækstenene,* som havde udgjort Jættestuens Loft. Under Jordens Dyrkning er man forlængst stødt paa disse højtliggende Sten, og for at de ikke skulde genere Pløjningen, har man fjernet dem og draget Nytte af dem. Maaske er

H. Lønborg fot.

Jættestuen i Dræby. Marts 1927.
T. v. Stenene i Stuens Vestside, t. h. den mægtige Sten, der hører baade til Stuens Østside og Gangens Sydside.

de slaaet til Skærver, maaske sidder de i en eller anden af Egnens Bygninger.

Men af *Sidestenene,* der har baaret Loftet og dannet selve Jættestuens Vægge, var der endnu 8 i Behold; dog havde den østlige af de to Sten, der dannede det sydvestlige Hjørne, faaet $^1/_2$ Meter af sin Top sprængt væk. Med Undtagelse af, at en af Stenene i den østlige Side var væltet, stod Bærestenene endnu, som Stenalderfolkene havde anbragt dem. Rimeligvis har der oprindelig været

1 a 2 Sten til i det sydøstlige Hjørne, her var der nemlig nu en Aabning, der slet ikke var Brug for. Nogen stor Stue har det ikke været; den har kun været 4 Meter lang og 2 Meter bred. Jættestuen i »Mores Høj« er $10^1/_2$ Meter lang.

Det mærkeligste ved Stuen var *Anbringelsen af Gangen,* gennem hvilken man førte nye Lig ind i det for Stenalderfamilien fælles Gravsted. Den vender nok, som den skal, mod Sydøst, men i Stedet for, som det plejer at være Tilfældet, at udgaa fra Østvæggens Midte, er den anbragt saa langt mod Nord, det kunde lade sig gøre. Gangens Nordside gaar nemlig i Forlængelse af Jættestuens Nordvæg. Naar man har fraveget de almindelige Regler for Gangens Anbringelse, skyldes det næppe et Lune, men Umuligheden af at tilvejebringe to Sten, der var skikkede til at danne Overgangen mellem Stuen og Gangen. Dertil skulde man nemlig helst have store Sten, hver især med to Flader, der skar hinanden nogenlunde under en ret Vinkel, saaledes at den ene Flade kunde blive en Del af Kammerets og den anden en Del af Gangens Væg. Man har rimeligvis kun kunnet finde een, der passede, og man kom da uden om Vanskeligheden ved at lade Gangens ene Side være en Fortsættelse af Stuens Nordvæg.

Gangen har været 4 m lang, altsaa af samme Længde som selve Jættestuen, og den har været 65 a 70 cm bred. Desværre var ogsaa Gangen ret ødelagt. Ikke alene dens Dækstene, men ogsaa Bærestenene i dens søndre Side var forsvundne. Naar Stenene i Nordsiden var i Behold, var det, fordi de heldigvis sad gemte i Markdiget. Der var ialt fire; men medens Stuens Bæresten var omtrent lige høje, omkring ved $1^1/_2$ Meter, var disse af forskellig Højde, den inderste 120 cm, de to midterste 100 cm og den yderste kun 80 cm. Inde i selve Stuen har man omtrent kunnet staa oprejst; men gennem Gangen har man — som det kendes fra andre Jættestuer — maattet krybe. Der, hvor Gangen udgik fra Stuen, laa der endnu i Gulvet en Sten, som har været betragtet som Tærskelen, og et Stykke over denne blev der i Jorden fundet en Sten, der var 80 cm lang, 40 cm bred og 15 cm tyk. Den har rimeligvis været brugt til at lukke Gangen med.

Jættestuetiden har været et meget betydningsfuldt Afsnit af det danske Folks Udviklingshistorie. Det kan nu betragtes som et sikkert Resultat af de Undersøgelser, de danske Oldtidsforskere under Museumsdirektør, Dr. phil. *Sophus Müllers* overlegne Førerskab har foretaget i de sidste Aartier, at der paa den Tid indvandrede et nyt Folk i Jylland. Det Folk, der byggede de store Stengrave, først Dysserne, senere Jættestuerne, var sandsynligvis Efterkommere af »Køkkenmødding«tidens Mennesker; men *Stengravsfolket* fik kun Lov til at brede sig over de danske Øer, Limfjordsegnen og den jydske Østkyst fra Slien til Frederikshavn. Derimod toges Midtjylland og Vestjylland kort efter Midten af det

H. Lønborg fot.

Jættestuens Gang.
Stenene i Diget udgør Gangens Nordside.

tredje Aartusinde før Kristus i Besiddelse af et Folk, der kom Syd fra og havde faaet sin Kultur fra Mellemeuropa og ikke som Stengravsfolket fra Vesteuropas Kyststrækninger. De begravede ikke deres døde i Fællesgrave, men enkeltvis under lave Jordhøje, og *Enkeltgravsfolket* — som man kalder dem — havde ganske andre Vaaben og Redskaber end Landets gamle Befolkning. Til at begynde med stod de to Folk i fjendtligt Forhold til hinanden, og det synes, som om Enkeltgravsfolket har været det overlegne

og derfor har bredt sig paa det andets Bekostning. Maaske skyldes dets Overlegenhed, at det, fordi det kom fra det indre af Tyskland, havde visse Fortrin for det gamle Kystfolk, naar det gjaldt om at søge bort fra Havet og tage ny Jord under Dyrkning. Lidt efter lidt bredte Enkeltgravsfolket sig over hele Jylland, og rimeligvis har det ogsaa hist og her faaet Indpas paa Øerne. Heldigvis sluttede Fjendskabet med, at de to Folk smeltede sammen til eet, og i de sidste Aarhundreder før Bronzealderens Begyndelse (c. 1500 f. Chr. F.) var der en nogenlunde ensartet Kultur over hele Danmark. I Stedet for de store Fællesgrave kom der *Hellekister,* lave kisteformede Rum, dannede ikke af Kæmpesten, men af Stenflager. Til at begynde med var de bestemte til hver især at modtage en halv Snes døde, men de endte med at blive Enkeltgrave. Mandens fornemste Vaaben var nu en Flintdolk med smukt Fæste, og Hellekistetiden kaldes derfor ofte *Dolktiden.*

Som Regel har hver enkelt Jættestue været benyttet i længere Tid, ofte i 2 a 3 Hundrede Aar. Generation efter Generation har baaret sine døde ind i det store Stenkammer, og fordi man troede, at Menneskets Tilværelse ikke var afsluttet med Døden, har man lagt Vaaben, Redskaber, Smykker og Levnedsmidler ved Siden af de afsjælede Legemer. Ganske naturligt maa enhver Jættestue da gennem sine Oldsager give et mere eller mindre værdifuldt Bidrag til Forstaaelsen af den Kulturudvikling, det danske Folk gennemgik for c. 4000 Aar siden.

Til Trods for sin stærkt ødelagte Tilstand gemte ogsaa *Dræby Jættestuen* en god Del Oldsager. De skulde jo nemlig findes nede imellem Bærestenene, og disse Sten stod i det væsentlige paa deres Plads. Desværre blev Undersøgelsen af Stuens Indhold ikke drevet saa systematisk, som den burde have været det. Navnlig fordi Gangen var anbragt paa et ganske usædvanligt Sted, kom man for sent til Erkendelse af, at man stod ved en Jættestue, og fik derfor ikke omhyggeligt noteret de enkelte Oldsagers Plads i Graven. Muligvis har det ikke gjort synderligt; thi man ved fra velbevarede Jættestuer, som er blevet udgravet efter alle Kunstens Regler, at saavel Skeletdele som Oldsager plejer at ligge i den syndigste Uorden, saa man som Regel ikke af selve deres Plads kan faa Klarhed over, i hvilken Tidsfølge de er lagt ind i Graven. Stenalderens Mennesker var ikke bedre end vi, der freder og værner vore Forældres Grave i den første Tid, men ikke desto mindre ved

Udløbet af de Aar, for hvilke Gravstedet er købt, er ret ubekymrede for, hvad der gøres ved de tilbageværende Knogler. Naar der skulde anbringes et nyt Lig i Jættestuen, og det kneb med Pladsen, skubbede man uden videre Kranierne og Knoglerne af dem, der var døde for længere Tid siden, op i en Krog, og de Ting, der var givet de døde med i Graven, fik samme hensynsløse Behandling, hvis man da ikke bar dem ud og nedgravede dem udenfor.

Saa vidt det trods Udgravningens Mangler kunde ses, har Stenalderfolkene paa et vist Tidspunkt ment, at der var begravet Mennesker nok i Dræby Jættestuen; men senere er de saa kommen i Tanker om, at den godt kunde tages i Brug igen. Der var nemlig *to Lag med Oldsager af forskellig Karakter.* De ældste Oldsager, som laa paa Bunden, var i saa godt som hele Stuens Længde dækket med et Lag hvidligt Ler, der var saa haardt, at det næsten var umuligt at faa Oldsagerne løsnede. Ovenover fandtes de yngre Oldsager i et mørkt Jordlag, hvori der fandtes Baalrester, der dog ikke vidnede om Ligbrænding, men snarere om, at Stenalderfolkene havde tændt Ild for at skaffe de døde lidt Varme inde i Stenkammeret.

Som i alle andre Jættestuer var de fleste *Oldsager af Flint.* Der var henimod 40 *Flækker,* de velkendte lange, smalle, skarpkantede Stykker, som man afhuggede af smaa Flitblokke for at bruge den skarpe Sidekant til at skære med i bløde Stoffer og til at gøre mindre Indsnit med i Træ, Horn og Ben. En Flintflække var et Redskab, der i sin simple Form kunde bruges til mange Ting. Den undergik derfor ingen større Forandring, men var nogenlunde ens i Køkkenmøddingtiden og i den yngre Stenalder. Den giver saaledes ingen Oplysning om, hvilket Kulturtrin dens Bruger stod paa.

Men der er andre Oldsager, der kan give god Besked om, fra hvilken Tid et Fund stammer. Først og fremmest da *Flintøkserne.* Har Øksen en *spids* Nakke, staar vi overfor Sager fra Begyndelsen af den yngre Stenalder. I det følgende Tidsafsnit, Dyssernes Tid, fik Øksen en *tynd* og skarp *Nakke;* men da man begyndte at bygge Jættestuer, blev Øksen *tyknakket.* Det er dog ikke *hele* Jættestuetiden, der kendetegnes ved den tyknakkede Økse. I Brydningstiden mellem Stengravs- og Enkeltgravsfolket begyndte Stikvaaben at afløse tidligere Tiders Hugvaaben. I Stedet for Økserne blev *Lanse- og Spydspidser af Flint* de vigtigste

Vaaben og det ikke blot hos Jættestuebefolkningen, men ogsaa hos det indvandrede Enkeltgravsfolk, hvilket tyder paa, at det er fra Udlandet, Kendskabet til de nye Vaaben er kommet. Maaske er de Efterligninger af de Bronzevaaben, man allerede paa den Tid havde begyndt at lave Sydpaa. Bronzen egnede sig godt til Stikvaaben, men sprang let, naar den brugtes til Hug. Som foran nævnt sluttede Udviklingen i Stenalderen med, at Dolken blev det fornemste Vaaben.

Med særlig Interesse maa man da, hvis man vil vide Besked om *Dræby Jættestuens Alder,* se paa, hvad der fandtes i den af Økser og Flintspyd. *Økser* var der ikke mange af; der var kun to, og de var begge tyknakkede. Den ene var en rigtig smuk, 9 cm lang sleben slank Økse med et 5 cm bredt Ægparti; ved Nakken var den $3^1/_2$ cm bred og 1 cm tyk. Denne Tykkelse kunde synes for ringe for en tyknakket Økse; men det afgørende er ikke selve Tykkelsen, men Forholdet mellem Tykkelsen ved Nakken og Tykkelsen midt paa. Der er tyndnakkede Økser, der har meget tykkere Nakke, men saa er Midtpartiet ikke saa lidt tykkere endnu. Den anden Økse var 8 cm lang og godt 3 cm bred ved Æggen; ved Nakken var Bredden $2^1/_2$ cm og Tykkelsen $1^1/_2$ cm. Øksen var noget beskadiget, og det er ikke udelukket, at den har været det allerede ved Gravlæggelsen.

Ved Siden af de to Smaaøkser virkede Flintspydfundet ret anseligt. Foruden nogle større og mindre Brudstykker fandtes der 11 tynde *Flintblade* med Ægge, der jævnt udbuede strakte sig fra Od til Skaftende (den Type, der i Sophus Müllers Værk: Ordning af Danmarks Oldsager I er afbildet som Nr. 160 og 161). De to længste var 24 og $23^1/_2$ cm lange, fire var 19 a 20 cm, tre 15 a 16 cm og to c. 12 cm. Da den Slags Flintblade ikke har noget særligt Skaftparti, kan der ikke siges noget sikkert om, hvordan de har været anvendt, men formodentlig har de mindste været brugt som Kastespydspidser og de længste som Lansespidser. Der var endnu et Flintblad; det var $18^1/_2$ cm langt, men af denne Længde udgjorde de $6^1/_2$ cm et smalt, uregelmæssigt firkantet Fæste (Ordn. af Danmarks Olds. Fig. 166). Det er ganske sikkert fra en lidt senere Tid end Spydspidserne og en af de ældste Former for den Dolk, der siden blev Yndlingsvaabenet. Som det var at vente, var det netop Flintbladene, der fandtes i det højereliggende mørke Lag, medens Økserne hørte hjemme i Bundlaget.

Naar man sammenligner Antallet af Økser med Antallet af Flintblade, maa man komme til det Resultat, at Jættestuen er fra en forholdsvis sen Tid. Man skal dog ikke være sikker paa, at der ikke oprindelig har ligget flere Økser inde i Stuen. Ved en eller anden Oprydning er de maaske ført ud og nedgravet udenfor. I hvert Fald fandt Dr. phil. *Johannes Brøndsted,* der paa Nationalmuseets Vegne foretog en Efterundersøgelse af Jættestuen, 3 tyknakkede Flintøkser og et Par Brudstykker udenfor Gangens udvendige Munding. Selv om der ikke ved Udgravningen fandtes ret mange Økser, maa man dog af den Kendsgerning, at der var lagt et Lag hvidligt Ler hen over Oldsagerne paa Bunden, slutte, at Jættestuen forud for Flintspydtiden har været brugt saa længe, at Gulvfladen var fyldt med Lig.

Til Bundlaget hørte 5 Stykker (et 6te fandtes af Dr. Brøndsted udenfor Gangens Munding) af et *Benredskab,* hvis Bestemmelse har været noget omstridt. De her fundne Stykker var $9^1/_2$—15 cm lange og havde i den ene Ende en smal, kun $^1/_2$—$1^1/_2$ cm bred nogenlunde skarp Æg, der var en Smule buet. Dannede som de er af en større Pattedyrsknogle, havde de i den modsatte Ende endnu en Smule af Ledskaalen til Rest. Naturforskeren *Japetus Steenstrup* (død 1897), som interesserede sig meget for Danmarks Oldtid, mente, at den Slags Benstykker har været brugt til at glatte Sømmene med paa Skinddragterne. Men efter at *Sophus Müller* havde udtalt sig om dem i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1888 S. 267—274, har de været betragtede som *Benmejsler.* Hvis denne Opfattelse er rigtig, maa det, at der ikke sjældent i en Jættestue findes 10 a 20 Stykker, betragtes som et Vidnesbyrd om, at Stengravsfolkene har været meget dygtige Haandværkere, som med særlig Forkærlighed arbejdede med Træ. Hvorfor skulde de ellers have Mejslen med i Graven?

Skønt Sophus Müllers Autoritet er saa stor, kan man dog paa Grund af visse Forhold ved Dræbyfundet fristes til at fremsætte en Formodning om, at de saakaldte Benmejsler har haft en *anden Bestemmelse.* Selv om man gaar ud fra, at de Flintøkser, Dr. Brøndsted fandt uden for Jættestuen, oprindelig har haft deres Plads indenfor, maa man forbavses over, at der ikke i Bundlaget fandtes flere Vaaben end de to Smaaøkser. Muligvis var Brydningen og Kampen mellem Stengravsfolket og Enkeltgravsfolket ikke for Alvor begyndt, da de første Gravlæggelser fandt

Sted, men det er alligevel lidet troligt, at de døde ikke skulde have faaet et Vaaben med i Graven. Saa civiliserede og fredsommelige var Menneskene vel ikke blevet endnu, at de kunde undvære Vaaben til at værge sig med. Et Jagtvaaben havde de vel ogsaa Brug for. Skulde de saakaldte Benmejsler da ikke være Forløberne for de senere Generationers Flintspyd? Deres ene Side er som Regel nogenlunde flad, og paa hele den anden Side er de glatskrabede. De kan da tænkes at have været fastbundne til Stager, saaledes at den flade Side har sluttet til Stagen, medens det tykkere Nakkeparti har støttet mod en udskaaren Fals. At et Stød- eller Kastevaaben ikke paa den Tid endte i en Spids, kan ikke overraske, naar man mindes, at den ældre Tids Pilespidser var Tværpile med en smal Huggeæg, og at de Pile, hvis fine Spidser vi nu beundrer, hører Stenalderens Slutning, Dolktiden, til. Ved den foreslaaede Opfattelse af »Benmejslerne« bliver man ogsaa fri for den Forbløffelse, man let kommer til at føle, naar man hører, at der i den forstyrrede Jættestue, som i 1892 blev udgravet ved Uggerslev i Nordfyn, blev fundet ikke mindre end 44 Benmejsler. Et saa stort Antal Mejsler synes utænkeligt, hvis der ikke i Uggerslev har boet en hel Slægt af Tømrere i Stenalderen. At der i Dræbystuen fandtes et 17 cm langt Benstykke, der, skønt det i sin Form mindede om en »Benmejsel«, snarere var smukt tilspidset end forsynet med Æg, peger ogsaa i Retning af »Mejslernes« Brug som Vaaben.

Sammen med de allerede nævnte *Benoldsager* maa nævnes 2 henholdsvis 9 og 15 cm lange tilspidsede Benstykker, der er udspaltet af en større Pattedyrsknogle, samt en $11^1/_2$ cm lang, glatskrabet, trind Benspids (Ordning af Danmarks Oldsager Fig. 184). Om disse Stykkers Anvendelse som Kastevaaben-Spidser kan der næppe tvivles.

At der ofte i Jættestuerne findes Redskaber, der har været brugt under det daglige Arbejde, kan man ikke fragaa. I Dræby Stuen fandtes der saaledes et Benredskab, der maa have været brugt som *Trækkenaal* eller grov Synaal. Redskabet, der rimeligvis ikke kendes andetstedsfra, var et 9 cm langt, svagt buet Benstykke, der endte med en smukt formet buet Æg, og som 6 a 7 cm fra Æggen havde en aflang lille Gennemboring, der fortsatte sig i Furer saavel et lille Stykke ned imod Æggen som op til Stykkets lige afskaarne »Nakke«. Den aflange Gennemboring har sikkert været brugt til at stikke en Dyresene eller en Snor igennem.

Til »Syrekvisitterne« hørte ogsaa 8 andre spidse Benredskaber af den i Ordning af Danmarks Oldsager som Fig. 192 afbildede Slags, der menes at have været benyttede af Stenalderfolkene som *Prene,* f. Eks. naar der skulde laves Skindklæder. Fra tidligere Undersøgelser vides det, at de er dannet ved, at man har kløvet et Mellemfods- eller Mellemhaands Ben af et Faar, en Ged eller et Raadyr paa langs og behandlet Stykkerne, saaledes at den ene Ende er bleven til en fin, glatskrabet Spids; i den anden Ende har man ladet en Del af Knoglehovedet sidde. Undertiden er de lavet af lette Fugleknogler, og det er en af Dræbyfundets Prene sikkert. Efter al Sandsynlighed hører Prenene til Kvindernes Gravgods. Det er rimeligvis Kvinderne, der har maattet sy Datidens Klæder.

Dræby Stuen aflagde ogsaa Vidnesbyrd om, at Jættestuetidens Mennesker har sat Pris paa *Smykker.* Særlig Interesse knyttede sig til 3 *Bensmykker* af en forholdsvis sjælden Slags. Det var trekantede Benplader, 6 a 7 cm høje, forsynede med forskellige Gennemboringer og prydede med indridsede Linier, hvorfra der udgik en Række tætstillede korte Streger (se Ordning Fig. 248). Sandsynligvis har Benpladerne været brugt som Hængesmykker. Gennem det Hul, der findes i den mindste Trekantsvinkel, er der gaaet et Halsbaand, og til Gennemboringerne i den modsatte Ende har der formodentlig været fastbundet Rækker af Ravperler. Oldforskerne plejer at henføre den Slags Smykker til Jættestuetidens Begyndelse.

Af *Ravperler* fandtes der et ganske pænt Antal. Medens man indtil Dyssetiden undlod at forme Ravstykkerne, men blot forsynede dem med Huller til at bære dem i og muligvis indridsede en eller anden Prydelse, gav man dem i Jættestuetiden som Regel en ret kunstfærdig Form (se *C. Neergaard:* Ravsmykkerne i Stenalderen. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1888 S. 281—298). Da det er nogenlunde de samme Former, man finder atter og atter i Jættestuerne, synes det troligt, at der visse Steder har været Folk, der væsentlig gav sig af med at fabrikere Ravsmykker, og at der ligefrem har været drevet Handel med disse Landet over. Af de Ravsmykker, der fandtes i Dræby, savnede kun et Par Stykker Tildannelse; det største af disse var $7^1/_2$ cm langt og $3^1/_2$ cm bredt, og det havde 2 Gennemboringer i hver Ende. Et 3,6 cm langt Ravstykke med 3 Gennemboringer har

rimeligvis været brugt som et Mellemstykke til at samle forskellige Perlerækker i eet Halsbaand. Af Ravperlerne fandtes der flere forskellige Former. Der var rørformede Perler, runde Perler og kølle- og økseformede Perler. De sidstnævnte er nydelige *Efterligninger af Jættestuetidens Dobbeltkøller og Stridsøkser* med Æg i begge Ender; men da selve Stridsvaabnene ikke fandtes i Dræbyjættestuen, maa Rav-Efterligningerne rimeligvis være lavede et andet Sted i Landet. Som bekendt var Øksen i Oldtiden Tordengudens hellige Tegn, og man har derfor i de smaa Ravøkser set Vidnesbyrd om, at man allerede i Jættestuetiden dyrkede en Tordengud. I *Axel Olrik* og *Hans Ellekildes* Værk: »Nordens Gudeverden« hævdes imidlertid (S. 61), at det snarere har været den vældige Kraft, der boede i Dobbeltøksen, man har dyrket. Kulturen var ikke saa fremskreden, at man har tilbedt en personlig Gud.

Til Smykkerne maa man muligvis ogsaa henregne et $9^1/_2$ cm langt, 3 cm bredt *Skiferstykke,* afrundet saavel foroven som forneden og gennemboret i den ene Ende (se Ordning Fig. 204). Der var en Tid, da Oldforskerne betragtede den Slags Skiferstykker som Polersten til at polere de slebne Flintredskabers Ægparti med; men nu er man tilbøjelig til at betragte dem som Hængesmykker, i hvert Fald naar de har finere Tildannelse (se *Hans Kjær:* Gravkister fra Stenalderens Slutningstid. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1910 S. 196).

Naar de døde skulde have Mad og Drikke med i Graven til deres fortsatte Tilværelse, maatte der ogsaa ved en Gravlæggelse blive Anvendelse for *Lerkar.* Derfor har Oldtidsforskningen gennem Stengravene faaet et ret indgaaende Kendskab til, hvilket højt Standpunkt Pottemagerkunsten stod paa i Stenalderen. I sit i 1918 udgivne Værk, »Stenalderens Kunst i Danmark«, er vor førende Oldforsker, Direktør, Dr. phil. *Sophus Müller,* naaet til at paavise, hvorledes forskellige Stilarter har afløst hinanden i Løbet af Stenalderen. Lerkarrene blev ikke blot fremstillede i skiftende Former, men smykkedes tillige med vekslende Ornamenter. Desværre er man ikke i Oldtiden faret med Lempe overfor Lerkarrene, naar der skulde skaffes Plads til nye Lig i en Jættestue. Man har slaaet dem i Stykker og ført dem ud af Graven, og derfor finder man nu ofte kun Skaar, der ikke engang har hørt til samme Kar. I Dræby Stuen fandtes der intet helt Lerkar.

Bedst bevaret var en $8^1/_2$ cm høj Skaal med meget lille flad Bund (Tværmaal 3 cm) og stærkt udadskraanende Sider. Der var væsentlig en Del Bundskaar og Sideskaar af tykvæggede, tarvelige Kar, og kun paa 7 smaa Skaar, af hvilke det største ikke var mere end $8^1/_2$ cm langt, fandtes der Ornamenter. Rimeligvis er de tykke Skaar fra de yngste Kar; thi da man naaede de smukke Flintblades Tid, forsvandt Interessen for Pottemagerkunsten ganske.

Der er nu gjort Rede for, hvilke Oldsager, der kom for Dagens Lys ved Aabningen af Dræby-Stuen. Det maa ikke glemmes, at der ogsaa var en Mængde Kranier og Knogler, sandsynligvis af 20 à 30 Personer. Da det vilde kræve et stort videnskabeligt Arbejde at vinde Klarhed over, om Skeletdelene var af Mænd, Kvinder eller Børn m. m., blev der ikke foretaget nogen nærmere Undersøgelse af dem. To af Hjerneskallerne kunde dog ikke undgaa at tiltrække sig Opmærksomheden. Den ene Hjerneskal viste, at dens Ejermand i længst forsvundne Tider havde faaet slaaet et ordentligt Hul oven i Hovedet og havde overlevet Slaget, for Hullet i Hjerneskallen var omtrent lukket ved ny Bendannelse. Den anden syntes at være et nyt Vidnesbyrd om den Kendsgerning, der allerede var fastslaaet for ca. 40 Aar siden (se *Søren Hansen:* »Om forhistorisk Trepanation i Danmark« i Aarbøger for nord. Oldk. og Hist 1889), at man i Stenalderen har kendt til den Operation, som kaldes *Trepanation.* Skønt der kun stod tarvelige Sten- eller Benredskaber til Raadighed, har man lejlighedsvis paa levende Mennesker fjernet et rundt Stykke af Hjerneskallen for at helbrede en Hjernesygdom eller for at fjerne Bensplinter, der ved et voldsomt Slag var blevet slaaet løs af Hjerneskallen og trykket ind i Hjernen. Paa Hjerneskallen i Dræby fandtes Hullet midt paa Baghovedets Overside.

Var det end en Overraskelse, at der paa en dyrket Mark og paa et Sted, hvor der ikke saas nogen nævneværdig Ujævnhed i Terrænet, kunde findes ret betydelige Rester af en Stengrav, kunde det ikke forbavse nogen, der har Kendskab til *Befolkningsforholdene i Stenalderen,* at der i Jættestuetiden boede Mennesker i det nuværende Dræby i Nærheden af den vestligste Vig af Kertinge Nor. *Munkebo Sogn,* hvortil Dræby hører, er jo beliggende tæt op til *Hindsholm,* og ligesom Horne Sogn ved Faaborg var det kystrige Hindsholm i Stengravsfolkenes Dage en af de stærkest beboede Egne paa Fyn. Endnu ligger der i Nærheden af Brock-

dorff foruden Mores Høj 4 mere eller mindre velbevarede Jættestuer. I det hele kendtes der i 1925 35 Stengrave paa Hindsholm og i de to nærmest liggende Sogne Munkebo og Drigstrup, medens der ingen fandtes i den øvrige Del af Bjerge Herred.

Den sidste Aar fundne Jættestue har iøvrigt ikke været den eneste i Dræby. I den Beretning, Adjunkt *I. E. Boesen,* Sorø, i 1885 sendte Nationalmuseet om Oldtidsmindesmærker i Bjerge Herred, fortælles der saaledes, at ca. 1865 var saa godt som alle Stenene blevet ryddet bort fra en *Jættestue,* der laa paa *Matr. Nr. 35 a* i Dræby. Den havde været rundagtig og dannet af 11—12 Sten, og dens Gang skulde have maalt ca. 6 m. Rimeligvis har den forsvundne Stue været i Brug tidligere end den sidst fundne; thi denne er firkantet, og som Regel er den firkantede Form yngre end den rundagtige.

Uagtet saa meget af Jættestuen i Dræby var ødelagt, har Nationalmuseet fundet den værdig til *Fredning,* og der vil nu blive truffet saadanne Foranstaltninger, at den i en lang Aarrække vil kunne staa som et talende Minde om, hvad Jættestuefolket mente om Livet efter Døden, og om den Pietet, det viste sine afdøde Forfædre.

Foruden til de i selve Teksten anførte Kilder henvises iøvrigt til

C. A. Nordman: Studier öfver Gånggriftkulturen i Danmark (Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Historie 1917).

Sophus Müller: Vor Oldtid 1897.

Hans Kjær: Vor Oldtids Mindesmærker 1925.

Johannes Brøndsted: Oldtidsliv og forhistoriske Minder (Det danske Folks Historie I. Chr. Erichsens Forlag).